

ПАНЧЕНКО Валентин Олександрович
Київський інститут Національної гвардії
України

ЗОВНІШНІ КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ТА ШЛЯХИ МІНІМІЗАЦІЇ

Корупція є однією з ключових загроз національній безпеці України, що підриває довіру до державних інституцій та ускладнює ефективне виконання ними своїх функцій [1, с. 185]. Національна гвардія України (НГУ), як військове формування з правоохоронними функціями, також не застрахована від корупційних ризиків, зокрема зовнішніх, що походять з-поза меж організації. Виявлення та мінімізація зовнішніх корупційних ризиків є необхідною умовою для забезпечення ефективної діяльності НГУ та зміцнення довіри суспільства до неї. Визначення та аналіз цих ризиків є критично важливими для розробки ефективних стратегій запобігання та протидії корупції [2].

До основних зовнішніх корупційних ризиків можна віднести: політичний тиск та втручання, вплив через контракти, недостатній громадський контроль, міжнародні контакти та співпраця. Політичний тиск може проявляється у: втручанні у кадрові призначення з метою просування «своїх» людей на ключові посади, спробі впливу на прийняття рішень щодо закупівель, розподілу ресурсів та інших питань, використанні НГУ як інструменту для досягнення політичних цілей, втручанні з боку бізнесу, пропозицій хабарів за отримання вигідних контрактів на постачання товарів та послуг, спробі впливу на прийняття рішень щодо розподілу земельних ділянок, використанні ресурсів та інших питань, використанні корупційних зв'язків для отримання незаконних переваг, спробі встановлення корупційних зв'язків з посадовими особами НГУ для прикриття незаконної діяльності, використанні НГУ для «кришування» злочинних схем, впливі держави-агресора, з метою дестабілізації ситуації в Україні, проведенні інформаційних атак та дезінформації, спрямованих на підрив довіри до НГУ.

Ці ризики можуть суттєво ускладнювати ефективне виконання завдань НГУ та підривати довіру суспільства до структури. Тому їх виявлення та мінімізація є критично важливими для забезпечення національної безпеки України.

Діяльність НГУ у 2025 році, зазнає комплексного впливу як внутрішнього, так і зовнішнього тиску. Внутрішній тиск проявляється через урядовий контроль, зокрема через підпорядкування ЗСУ та зміни в ресурсах, тоді як зовнішній тиск пов'язаний із залежністю від міжнародної допомоги. Це створює ситуацію, коли НГУ може бути змушена адаптуватися до швидких змін, що, у свою чергу, може впливати на її ефективність у забезпеченні безпеки.

Комерційні структури впливають на НГУ через постачання військової техніки та обладнання. Це створює зв'язок між бізнесом і державними структурами, особливо в умовах війни, коли потреби в обладнанні зростають. Ці структури можуть використовувати зв'язки для отримання вигідних контрактів, а журналісти, які розкривають деталі, ризикують тюремним ув'язненням, що ще більше ускладнює контроль.

Вплив комерційних структур через контракти та корупцію створює виклики для автономії та ефективності НГУ. З одного боку, постачання обладнання є необхідним для виконання завдань, особливо в умовах війни. З іншого боку, корупція, здається, підриває довіру до системи, а секретність ускладнює громадський контроль. Це може призвести до нераціонального використання ресурсів, коли кошти витрачаються на завищені ціни, замість того, щоб інвестувати в якісне озброєння для НГУ.

Недостатній громадський контроль проявляється в недостатньому розумінні суспільством механізмів контролю за діяльністю НГУ, відсутності належного рівня правової освіти щодо антикорупційного законодавства, непрозорості процедур прийняття рішень, закупівель та розподілу ресурсів, відсутності ефективних механізмів співпраці між НГУ та громадськістю, недостатньому захисті викривачів корупції, недостатній участі громадян у моніторингу діяльності НГУ.

Недостатній громадський контроль створює умови для безкарності корупційних дій, підриває довіру суспільства до НГУ та ускладнює ефективну протидію корупції.

Громадський контроль за НГУ у 2025 році є недостатнім через кілька причин. По-перше, воєнний стан, введений у відповідь на російське вторгнення, дозволяє уряду обмежувати доступ до інформації про діяльність НГУ. За даними Центру протидії корупції, воєнний стан ускладнює моніторинг дій НГУ, оскільки багато операцій класифікуються як державна таємниця. Наприклад, ЦПК зазначив, що мільярди гривень, витрачені на озброєння, не піддаються належному громадському контролю, що може свідчити про невідповідність у закупівлях [3]. По-друге, секретність у оборонній сфері перешкоджає прозорості. По-третє, законодавчі зміни, такі як законопроект № 10311, який розширює повноваження НГУ, викликають занепокоєння щодо можливих зловживань без належного нагляду. За інформацією ЦПК, цей законопроект дозволяє НГУ застосовувати вогнепальну зброю та сльозогінний газ проти цивільного населення під час масових заворушень [4], що не має чітких механізмів громадського контролю. Це може призвести до ризиків порушення прав людини, особливо без прозорого моніторингу.

Міжнародні контакти та співпраця може проявлятися в наступних формах: непрозорість процедур міжнародних закупівель, що створює можливості для зловживань та отримання хабарів, укладання контрактів з компаніями з сумнівною репутацією або з офшорними структурами, маніпулювання цінами та умовами контрактів, нецільове використання міжнародної допомоги та грантів, розкрадання коштів, виділених на міжнародні проекти, корупційні схеми при розподілі міжнародної допомоги, використання міжнародних зв'язків для лобіювання особистих інтересів.

Міжнародна співпраця зміцнює спроможності НГУ, особливо через навчання та обладнання, але воєнний стан обмежує доступ до інформації, що ускладнює повне розуміння деталей. Наприклад, секретність у закупівлях та

операціях може приховувати повний обсяг співпраці, що створює виклики для прозорості.

На основі аналізу загальних принципів протидії корупції, можна запропонувати наступні заходи для мінімізації зовнішніх корупційних ризиків у діяльності Національної гвардії України: забезпечити відкритий доступ до інформації про закупівлі, контракти та використання бюджетних коштів, за винятком відомостей, що становлять державну таємницю, публікувати звіти про діяльність НГУ, включаючи інформацію про результати перевірок та розслідувань, використовувати електронні системи для подання скарг та повідомлень про корупційні правопорушення, залучати представників громадськості до моніторингу діяльності НГУ, створити ефективні механізми співпраці між НГУ та громадськими організаціями, створити незалежні інституції внутрішнього нагляду, які матимуть повноваження для автономного розслідування фактів зловживань, забезпечити прозорість та об'єктивність кадрових призначень, впровадити механізми контролю за використанням міжнародної допомоги та грантів тощо.

Ці пропозиції спрямовані на створення комплексної системи протидії корупції в НГУ, що включає запобігання, виявлення та покарання за корупційні правопорушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сокурєнко, В. В. Протидія корупції в умовах війни: стратегічний підхід / Віталій Валерійович Сокурєнко // Протидія корупції: правове регулювання і практичний досвід : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 28 жовт. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». – Харків : ХНУВС, 2022. – С. 185-189.

2. Оцінювання України у звіті «Свобода у світі» (Ukrainian). Звіт Правозахисної організації Freedom House. URL: <https://freedomhouse.org/article/ocinyuvannya-ukraini-u-zviti-svoboda-u-sviti-ukrainian>.

3. Центр протидії корупції. URL: <https://antac.org.ua/>.

4. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про Національну гвардію України» щодо вдосконалення правових засад застосування заходів примусу військовослужбовцями Національної гвардії України № 10311 від 01.12.2023. <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43324>.